

LUND UNIVERSITY

Trogen medlem på distans fann lyckan genom en loppa

Max von Sydow in memoriam

Tersmeden, Fredrik

Published in:
Fakirenstudier

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tersmeden, F. (2023). Trogen medlem på distans fann lyckan genom en loppa: Max von Sydow in memoriam. *Fakirenstudier*, XXX, 50-57.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Max von Sydow 1989. Då bilden är tagen av den klassiska lundafirman Hagblom-Foto kan den med ganska stor sannolikhet vara tagen i Lund. Bildkälla: Lunds universitetsbibliotek (public domain).

Trogen medlem på distans fann lyckan genom en loppa – Max von Sydow in memoriam

Fredrik Tersmeden

Amors loppcirкус heter ett av Axel Wallengrens ofullbordade, först postumt publicerade fakiriska stycken. *Loppcirкус* heter Max von Sydows år 1989 utgivna memoarer. Likheten mellan de båda titlarna kan synas ytligt slumpmässig. Medan Fakirens text blott är en kort, oavslutad liten humoresk om en man som finner ”lyckan genom en loppa” är ju von Sydows bok ett fullbordat seriöst verk om ett liv i konstens tjänst. Men likväl: när man läser den passage i memoarerna som förklarar inte bara titeln utan även författarens tilltalsnamn så börjar man fundera på om här ändå inte finns någon form av djupare koppling? Så här berättar nämligen den store skådespelaren om varifrån han, under sin tid på Dramatens elevskola, kom att välja det namn som världen känner honom under trots att han i kyrkböckerna stod som Carl Adolf:

På en regementsafton hade jag framfört ett nummer med en fingerad loppcirкус, som jag stulit från familjens gamle vän Olle Levander. Cirkusens imaginära stjärna, loppa Max, är en rörlig aktör: han kan gå på lina, framlänges och baklänges, han kan hoppa från mi ena hand till den andra, han kan göra volter i luften, och så vidare. Så småningom får han dra sig tillbaka till sin loge innanför min skjortkrage för att vila, medan jag re-

dogör för hans sista stora nummer, dubbel baklängessaltomortal på lina. Efter en effektfull väntan ska Max göra entré igen – men han kommer inte. Det blir stor uppståndelse, han finns ingenstans.

Jag frågar naturligtvis om någon i publiken sett till Max, men det är det ingen som har. Då går jag ut bland mina åskådare och upptäcker... plötsligt... Max, som landat på någon celebritet på främre parkett – vid det här speciella tillfället återfann jag givetvis Max på regementschefens axel – jag tackar så hemskt mycket och är väldigt glad att äntligen ha fått tag på Max. Så kommer han dock upp på linan för att, under största... möjliga... tystnad... utföra sitt glansnummer. Han vägrar! Mycket förbryllande... Till slut kommer jag förstås underfund med att den återfunne inte är Max...

Bortsett från att själva numret som det beskrivs har något fakiriskt över sig i sin parodiskhet och respektlöshet så kan man ju även, i beaktande av den succé som väntade den unge skådespelaren efter hans namnbyte, hävda att också han fann ”lyckan genom en loppa”!

Men det finns även andra paralleller mellan Wallengren och von Sydow. Exempelvis var båda elever vid Lunds katedralskola. Och medan Wallengren där engagerade sig i den litterära elevföreningen Vala-förbundet så var von Sydow med och grundade den dramatiska elevföreningen Scenia. Båda gjorde med andra ord under gymnasistiden sina första lärospån inom de båda konstarter – skrivandet respektive agerandet – som med tiden inte bara skulle bli deras levebröd utan även föra dem ut i världen bortom Sveriges gränser. Men medan Wallengren dog ung i Berlin blev von Sydow en långlivad världsmedborgare. När han 1994 inbjöds att hålla ”talet till hembygden” vid de skånska nationernas gåsamiddag inledde han det med orden:

Var ligger min hembygd? – Mitt barndomshem övergav jag som 18-åring. Några år senare lämnade jag mitt hemland för ett främmande och bytte mitt språk mot ett nytt. Sedan dess har jag återvänt och utvandrat – jag vet inte längre hur ofta. Tili att börja med under ihärdiga försök att skapa en ny hembygd för mig och de mina. Och med skådespelarens krav att leva sig in, smälta in, bli delaktig. Men varje gång lika fäfångt.

”Så var bor du numera” är den ständigt återkommande intervjufrågan. En fråga som inte alltid är helt lätt att besvara. [- - -]

– Jag bor... i en husvagn på en inspelningsplats någonstans i världen. Och en husvagn... är en husvagn... är en husvagn, vare sig den är uppställd i en öken i Arizona, Iran eller Marocko – vid en havsvik i British Columbia eller Västerbotten – på ett torg i Budapest eller Teplitz Schönau. En husvagn är en husvagn.

Men likväl, konstaterade talaren, finns det ändå en plats där han hade ”mantalsskrivit” sitt hjärta. Det va ett landskap där man kunde ”se åkrarna sträcka sig bort över slätten med vallarnas knäckepilar hamlade genom åren, skönt åldrade, följande varandra i långdans”; det var en stad med ”sandstensdomen byggd av den helige Laurentius och hans store dräng Finn”, med ”Botaniska trädgården i norra delen av staden med näckrosdamm och mammutträd”, där man om vårvällarna ”säkert ännu” kunde ”höra trastarna sjunga i villaträdgårdarna” och där man ”om festen har hållit dig vaken förbi gryningen” kunde ”njuta av näktergalarnas sångartävling, medan du långsamt vandrar hemåt förbi Tornaplatsen och andas in doften från syrén och schersmin”.

Så ja: att Max von Sydow livet igenom behöll en stark koppling till sin barn- och ungdomsstad Lund, därom kan knappast någon tvekan råda. Och det var en koppling som långtifrån bara manifesterades i ord. I samband med hans bortgång kunde exempelvis en representant för Katedralskolans kamrat- och alumنيفörening (i *Sydsvenska Dagbladet* 2020-03-10) berätta att ”[t]rots framgångar ute i världen prioriterade Max von Sydow att genom alla år upprätthålla sitt medlemskap” i sagda förening. ”Det är han inte ensam om bland många av dem som gick på skolan för väldigt många år sedan”, berättade Åsa Björkman, administrativ chef på skolan, men fortsatte: ”Det lite speciella är väl att det ända fram i modern tid kom en check från Frankrike, medan alla de andra satt in pengar på postgiro eller bankgiro”.

Och Kattes kamratförening är definitivt inte den enda ideella lundabaserade förening som fick nöjet att årligen mottaga dessa handskrivna checkar. Som Fakirensällskapets då ny tillträdde ordförande hade jag från

och med 2014 äran att var den i vars brevlåda dessa landade, och säkerligen hade då flera av mina företrädare sedan länge haft samma roll. Jag kan erkänna att jag stundom övervägde huruvida jag själv skulle betala in motsvarande belopp från mitt privata konto för att i stället kunna behålla originalchecken med dess signatur – en autograf vars värde på marknaden rimligtvis borde ha varit högre än medlemsavgiften... I slutändan lät jag dock alltid plikt-känslan ta överhanden och vidarebefordrade den lilla papperstalongen till sällskapets skattmästare för inlösen i bank.

Max von Sydow var alltså en mycket trogen medlem i sällskapet, och det sedan långt tillbaka. Men hur långt? Därom kan jag dessvärre ej ge exakt besked, men jag konstaterar att redan den första gången sällskapet valde att låta trycka sin samlade medlemsmatrikel i *Fakirenstudier* så stod Max med. Och denna första gång var redan i årgång II, utgiven 1987; endast fem år efter sällskapets grundande! Måne var han medlem redan från starten? Om någon finns som minns får vederbörande gärna vittna!

Och likväl: detta mångåriga trofasta medlemskap till trots har Max von Sydow mig veterligen aldrig någonsin synt på något av sällskapets möten eller andra arrangemang. Varför? Det är förstås inte svårt att gissa: som framgått av hans ovan citerade tal var han en man med världen som arbetsplats, och hade han någon form av fast bas i denna värld så var den, i vart fall från 1990-talet och framåt, Paris; en ort som man kanske inte direkt piper i väg från över dagen för att äta lunchbuffé och lyssna på ett föredrag.

Därmed inte sagt att Max von Sydow inte då och då satte foten i sin gamla födelsestad. Jag har själv sett honom ”live” vid två sådana tillfällen. Det första var vid den ovannämnda gåsmiddagen 1994 (en oförglömlig tillställning där runt 400 måttligt nyktra studenter var så andäktigt tysta under talet att man bokstavligen hade kunnat höra en knappål falla); det andra vid ”De svenska historiedagarna” i Lund 1996 där en av middagsunderhållningarna bestod i att Max tillsammans med sin gamla skol- och Sceniakamrat Yvonne Lombard framförde en scen ur Strindbergs skådespel *Carl XII*. Och när han vid sådana tillfällen ändå var i staden så var han inte främmande för att pro bono ställa upp även i ideella och humoristiska sammanhang. Exempelvis spelade han i samband med besöket 1994 in en

underbar liten reklamfilm för Student-TV:s kommande storsatsning, den parodiska ”såpan” *Korridoren* (den som önskar se denna lilla pärla, där Max spelar en oerhört tafatt skådespelare som blir utskälld av sin regissör, rekommenderas att söka på ”Max von Sydow” och ”Korridoren” på Facebook).

Och att även Fakirensällskapet kanske hade kunnat komma i åtnjutande av Max tjänster vid någon lundavisit, därom vittnar ett brev i vårt arkiv. Det är en prydligt handpräntad skrivelse på linnepressat brevpapper från Max till en ”Hedersbroder”, daterad den 24 maj 2003. I denna förklarar Max att ”Naturligtvis skulle det vara mig ett sant nöje att få närvar och medverka vid ett [sic!] av Fakirensällskapets sammankomster”. ”För närvarande”, tillägger han dock, ”har jag emellertid inga planer på att besöka Skåneland. Den dag sådana planer skulle begynna att ta form, skall jag dock med förtjusning meddela Bror”.

Huruvida något sådant meddelande i sinom tid kom vet jag inte, ej heller vem den icke namngivne ”Hedersbrodern” var, ity att det tillhörande kuvertet inte synes ha arkiverats. Dock går det att göra en kvalificerad gissning. I brevet inledning tackar von Sydow nämligen för det tidigare brev han själv har fått mottaga och som ”väckte till liv kära minnen från Lund och Tomelilla”. Tomelilla? Jo, just det: det var ju där som Hasse och Tage spelade in i princip alla sina filmer; däribland *Änglamark* och *Ägget är löst*, där Max hade roller i båda. Kan den okände adressaten månne ha varit ingen mindre än Hans Alfredson, tillika gammal nära vän till sällskapets dåvarande ordförande Patrick Meurling? Tyvärr finns ingen av dem längre till hands att tillfråga.

Hade jag känt till detta brev tidigare – det kom först ganska nyligen i mina händer vid ett överlämnande av gamla föreningspapper från min företrädare – hade jag kanske dristat mig att följa upp det. Om jag hade vågat (något jag icke kan svära på). Som det nu blev fick jag tyvärr bara anledning att tillskriva vår troligen mest världsberömd medlem i ett mer prosaiskt ärende. Hösten 2017 kom ett brev från Max vari han beklagade att hans franska bank nu definitivt hade slutat med checkhantering, och att girera från Frankrike var heller inte möjligt. Hur skulle han nu göra för att erlægga sin medlemsavgift?

Vi befann oss mitt emellan två styrelsemöten, men jag kontaktade övriga styrelsen e-postledes med ett förslag som enigt godkändes. Och som ett resultat kunde jag skicka den rådville lundensaren i exil följande bud:

Bäste Max!

Styrelsen har diskuterat Ditt predikament rörande avgiftsbetalningar, och i beaktande av Ditt mycket mångåriga och trogna medlemskap, vår minnesbild av att Du genom åren emellanåt låtit runda av Dina checkar uppåt, och det faktum att Du inte har haft möjlighet att personligen komma på våra sammankomster och ta del av det vin vi där bjuder medlemmarna på, så har vi beslutat att vi gärna vill bjuda Dig på medlemsavgiften framgent.

Det blev nu bara under drygt två år som sällskapet fick möjlighet att belöna Max trofasthet på detta sätt. Alldeles oavsett de eventuella besök och framträdanden från hans sida som aldrig blev av hade det dock förstås gärna fått bli under en betydligt längre tid.

Paris, 24 I 03.

Hedersbroder!

Varmt tacke för skrivelsen av den 15 II, som väckte till liv kärle minnen från Lund och Tomelilla. Naturligtvis skulle det vara mig ett stort nöje att få närvara och medverka vid ett av Fakirensällskapets Sammankomster. För närvarande har jag emellertid inga planer på att besöka Skerfveland. Den dag sådana planer skulle ligga på att ta järn, skall jag dock med förbehåll meddela Törst.

Till dess har jag få översända mina vänligaste hälsningar - till Björk själv såväl som till Sällskapet.

Allt gott!

Hans
Generalestrådör.

Max von Sydows via en "Hedersbroder" till Fakirensällskapet ställda brev från 2003. Man kan särskilt notera den tämligen fakiriska yrkestitel brevskrivaren har satt under sin signatur: "Generalestrådör".